

ADATOK VERSEGHY FERENC KÖLTEMÉNYEIEHEZ.

1. A «Doriska» c. költemény forrása.

Verseghy Ferenc legrégebbi kéziratának mindegyikében — a *Parnassusban*¹ (1781), az első zirci kéziratban, amely az előbbinél nem sokkal későbbi,² és a *Csallóközi ódák és énekekben* is³ — megvan *Doriska*, eleinte *A kis Doriska* című dala; a fogságában összeírt költemények közé már nem másolta be.⁴ Császár Elemér a zirci kéziratból közölte Verseghy-kiadásában.⁵ Forrását (s a régebbi dalok közül még háromét) annak idején nem találtam meg Steffan vagy Haydn dalgyűjteményeiben, ahova eddig dalainak jórésze vezetett.⁶ A német szöveget azonban költőnk maga írta be egy régi, mindenestre 1781 előtt összeírt kis gyűjteményébe, amely halála után Horváth János püspöktől szintén Zircre került.⁷ Innen közöljük; a párhuzam legjobban megmutatja az átdolgozás mértékét:

Doriska.

Amor lelkesítsd,
o csak tüzesítsd
a' kis Doriskát!
Móta tart él em,
nem látá szívem
ékesebb ortzát.

E' zöld erőben
nyomta el-öben
kezemre kezét
's bágygyadt kék szeme,
mellyet rám vete,
árulá tüzét.

Oh! némul nyelvem,
ha szólni kezdem,
akkor mint valék!
Édes gyötrelem
támadá bennem
's egyre könyvezék.

An Lottchen.

Holde Sittsamkeit,
Lieb' und Freundlichkeit
Schmüctt mein Lottchen nur!
Ein so hold Gesicht
Hat kein Mädchen nicht
auf der ganzen Flur.

Bei den Erlen hier
Hat der Engel mir
Sanft die Hand gedrückt;
Und so schön und klar,
als ihr Aug' da war,
Hab ich's nie erblickt.

Gott und wie mir da,
wie mir da geschah!
Könnst' ich sagen das!
Ach! ein sü-sser Schmerz
Schlich sich in mein Herz,
Und mein Aug' war nass.

¹ *A Parnassus hegyén zengedező Magyar Músának szózatai*. 1781. V. ö. Magyar Könyvszemle, 1937. 57. l. és IK. 1938. 166. l.

² Zirci apát-ág levéltára, 222. sz. *Verseghy Ferenc szépirodalmi munkái*. 195. lappal kezdődő kis füzet. Tartalmának kétötöde már megvan 1781 előtt, tehát az ugyanabból a forrásból dolgozott többi dal sem lehet sokkal későbbi.

³ M. Nemz. Múzeum kéziratára, 208. Quart. Hung. I—II. — V. ö. IK. 1935. 177. és 1938. 165. l.

⁴ Zirci apátsági lt. id. sz. alatt, 159—178. l. és M. Nemz. Múzeum kéziratára 994. Oct. Hung., továbbá IK. 1939. 156. l.

⁵ Császár—Madarász Verseghy-kiadása, 1910. I. k. 45. l.

⁶ IK. 1932. 371. és 1933. 100. l.

⁷ Zirci apáts. lt. u. o. 359—374. l.

Most egy örömem
az erdőt mennem
esti tsillagnál,
's ha nints mellettem,
kedvet bús szívem
még ott sem talál.

Ez alig ha nem
lesz még szerelem,
már érzem nyílát.
Oh! tsak tüzesítsd
Amor! lelkesítsd
a' kis Doriskát.

Drum geh' ich so gern
Bei dem Abendstern
Durch den Erlenhayn,
Und mir ists so weh,
Wenn ich sie nicht seh,
Soll das Liebe seyn?

A másik három költeménynek (*A' Rósa, Klári és Dafne*) forrását még nem tudom megjelölni, valamint nem tudom a most közölt *An Lottchen* c. német vers szerzőjét sem. — Verseghy dallamforrásairól új adatokat örzött meg a fogságából való, Joó Tibor fölfedezte kézirat.¹ Ebben ugyanis Verseghy mindenütt utal Haydn, illetőleg Steffan dalai a. Legtöbbjükre már ennek ismerete nélkül rámutatott Major Ervin s folytatólag e sorok írója;² most magától Verseghytől tudjuk meg, hogy a *Psychéhez* c. költemény — eredeti címével *Amor' bosszúja*³ — Steffan IV:17. és Steffan *A' Frigykötés* I:22. dalának áriájára készült.

2. Búcsúzás a' Músáktúl.

Verseghy Ferencnek ily c. költeményét Császár Elemér csak a *Magyar Aglájából* ismerte és közölte⁴ s épen azért 1806-ból keltezte. A költemény azouban már költőnk fogsága előtt, 1795-ben készen volt s a kiadás óta két kézírata is előkerült. Az egyik a M. Tud. Akadémia kéziratárában van,⁵ a másik a M. Nemzeti Múzeumában.⁶ Ez utóbbinak eddig ösmeretlen szövege, régibb fogalmazás, első sora és a harmadik strófától kezdve teljesen eltér az Aglájától, s közzéadása azért is megokolt, mert könnyebben vezethet forrásához. Nemcsak maga a vers gyaníttatja német eredetét, hanem már Kazinczy Ferenc is azt írja róla: «... Noch besser sind ... die aus deutschen Liederdichtern, Bürger, Gleim und andern übersetzten Stücke: ... *Abschied an die Musen* (von vorzüglicher Schönheit) stb.» Német eredetijét eddig nem sikerült megtalálnunk. — A jegyzetekben az akadémiai szöveg eltéréseit adjuk:

Néktek, Músák, búcsút mondok,
töllem messze kellyetek!
Álom! minden boldogságtok,
mellyel édesgettetek.

Mennydörgést hoz tündökléstek,
mellytül még a' jó is tél,
fővesz-lyt szül bölcseségtek
annak, a' ki véle él.

¹ L. fenn a 4. jegyzetben idézett múzeumi kéziratot.

² IK. 1924. 46., 1925. 268. és 1933. 100. l.

³ IK 1939. 167. l.

⁴ Id. kiad. I. k. 163. l.

⁵ Régi és újabb ir. 2-r., 1. sz.

⁶ 994. Oct. Hung.

⁷ *Árnyék.*

Néked, Amor, csak magadnak
szentelem fel szívemet,
vess te vézet álmaimnak
s hozd meg régi kedvemet.

Tőled várhat józan erkölcs
fontosabb jutalmakat¹
Csak tebenned lehet a' bölcs
édes boldogságokat.

Egy oly szívtől kedveltetem,
mellyhez nem fér csaltság,
s véle a világot élni
oh! milly drága² boldogság.

Jöjjsze hát kihült ölembe
hajdan kedvelt Dórisom!
Önts szerelmet nyílt szívembe
's légy ezentúl Febusom.

GÁLOS REZSÓ.

A DEBRECENI SZÍNÉSZET 1811. ÉVI MŰSORÁNAK FORRÁSAI.

Bayer József több mint negyven esztendővel ezelőtt közzétette folyóiratunkban (1898. 232. l.) a debreceni színpad 1811. évi műsorát.³ 136 színmű előadásáról van benne szó; ezek közül 40-et kétszer adtak elő, a többi csak egyszer. Akkori drámairodalmunknak látszólag nagy szegénységére vall, hogy Bayer ezekből mindössze hatot mondhatott eredetinek; ezekből is három Dugonics Andrásnak átdolgozása: az *Aranyperecek*, a *Bátori Mária* és a *Kun László*, — ez utóbbi Mason-Bertuch-darab mint *Elfrida* is szerepel a műsorban, nyilvánvalóan K. Boér Sándornak fordításában — eredetinek jelzi Girzik darabját, a *Havasi pásztorleányt*, és valóban eredeti csak két Mátyás-darab: Szentjóni Szabó László *Mátyás király* és Andrád Eleknek *Mátyás király és a kolozsvári bíró* c. «nézőjátéka». E kettőnek, és a *Themistokles* c. drámának kivételével, amely cím mögött valószínűleg Metastasióának Döme Károly fordította műve rejlik, valamennyi többi darab fordítás vagy átdolgozás németből; német közvetítéssel került a műsorba a *Romeo és Júlia*, *Hamlet*, egy-két Goldoni és egy-két francia és angol színmű is.

Ismeretes, hogy a színészet nem remélt föllendülésével irodalmunk nem tudott lépést tartani. Kazinczy buzgósága, Pálóczi Horváth Ádám hevült lelkességű ígérétei nem tölthették ki a naponkint változó műsort. Gyorsan és sok darab kellett s csak olyan, amelynek előadását a cenzura már jóváhagyta: nem volt más mód, mint a német színésznek már ellenőrzött műsordarabjait sebtiben lefordíttatni. Úgyszólván válogatás nélkül, mindent átvettek, amihez csak jutottak. Színészetünknek ebben a hőskorában a fordítók nagy része a «nemzet napszámosaiból» került ki. A két legnagyobb színtársulatnak, a pestinek és az erdélyinek megvolt a maga fordítója: amott Láng Ádám János, emitt Ernyi Mihály. Nem is tudjuk minden átdolgozásuk, fordításuk címét; még lappangó vagy elveszett munkáik száma bizonyára bőven megpótolná az eddig ősmertekét. De fölhasználtak minden nyomtatásban is megjelent fordítást, s «honosítottak» mindenkivel, aki valamilyen alkalmas volt rá. Gyarmathy Sámuel, az *Affinitas* európai jelentőségű szerzője, 1784-ben Pesten rövid ideig sűgő volt, nyilván evvel az «állásával» függ össze, hogy utóbb Ziegler egyik darabját lefordította. Ihász

¹ Csak tetűled vesz az erkölcs érdemes jutalmakat.

² nekem legfőbb . . .

³ L. még *Debrecen színészei 1811-ben* c. cikkét is, Erdélyi Múzeum, 1892. 276—283. l.